

Cercul de critică și teorie teatrală

Cea de-a treia ședință a cercului de critică și teorie teatrală al revistei „Teatrul” a avut ca bază de discuție articolul de debut al Doinei Diaconu în paginile revistei, articol publicat în „Teatrul” nr. 10. Articolul în sine a fost doar pretextul și ocazia întâlnirii, cauza fiind chiar piesa dezbătută în el; a fost deci o întâlnire cu dramaturgia lui D. R. Popescu și cu creatorii a două montări, una la „Nottara” și cealaltă la Constanța (actrița Dana Dogaru și regizorii Mircea Cornișteanu, Dominic Dembinski). Discuțiile ce au urmat citirii materialului s-au concentrat pe două probleme majore ce este criticul teatral și ce este regizorul.

Toți cei prezenți au participat intens, ședința luând aspectul unei mese rotunde, colocvii pe tema relației dintre **criticul de profesie și criticul-artist**.

Tonul a fost dat de regizorul **Mircea Cornișteanu**, semnată a două montări cu **Acești îngeri triști**, el remarcând faptul că autoarea a făcut o analiză literară de tip universitar, o analiză fără aplicabilitate pentru oamenii de teatru, pentru cei care practică teatrul.

Analiza este serioasă și corectă, dar „nu mă forțează să gîndesc altfel despre text în vederea unui (alt) spectacol viitor. Din acest unghi, al oamenilor care practică teatrul, ar fi fost poate mai interesant un eseu care să aibă ca punct de plecare o analiză a spectacolelor cu **Acești îngeri triști**. Aș fi dorit ca această încercare să fie profitabilă pentru cei care practică teatrul, pentru că deși, în general, regizorii au, cred eu, capacitatea de a-și găsi un drum propriu prin hățușul textului, pentru a ne stimula, am fi fost interesați de o analiză chiar incorectă a piesei. Eseul nu este generos pentru lumea teatrală așa cum, de exemplu, păstrind proporțiile, a fost cartea lui Jan Kott, carte care a revoluționat, a stimulat o întreagă gîndire spectacologică”. Dorința exprimată de regizor, și anume ca acei cri-

tici literari care cohetează cu teatrul să-și pună problema că exegeza lor poate deveni odată spectacol, va sta în centrul discuțiilor ulterioare ce vor lua chiar aspect polemic uneori. Afirmînd existența unei contradicții în spusele lui Mircea Cornișteanu, Liana Cojocaru va lărgi problema pînă și în termenii unei întrebări: oare criticul nu-și construiește un spectacol al lui personal prin analiză? Răspunsul va veni de la criticul **Constantin Radu-Maria**, care, parafrazîndu-l pe Mallarmé, face apologia unui tip de receptor, ajunzînd la concluzia că poetul francez propune de fapt, o idee a vizualizării ca dat fundamental al criticului. „Orice critic este un regizor și orice regizor este un critic, pentru ca amîndoi vîd”. Vorbitorul este de acord cu Mircea Cornișteanu că analiza propusă de Doina Diaconu nu încită spiritul regizoral, întrebînd dacă nu cumva greșeala este în metoda folosită, dacă o critică psihanalitică, de exemplu, nu ar fi dus la niște descoperiri interesante. „Oare chiar nu este nici o idee demnă de atenția unui regizor, în textul critic?” continuă să se întrebe criticul.

Regizorul Dominic Dembinski va răspunde acestor întrebări cu delicatețea cunoscută, spunînd că autoarea a greșit cînd a ierarhizat personajele, pentru că acestea sînt de fapt egale ca importanță, fiind toate niște „îngeri triști”, adică niște cazuri morale. Citînd privește problema artistului, „un artist este mai mult sau mai puțin conștient de ceea ce face și acordă, de obicei, o mare importanță intuiției. Ca personaj scîndat, el aruncă în text niște sonde, căutînd accentele, pentru că un regizor interesat de toate temele va crea o operă corectă, dar închisă”. Pentru aceasta **Acești îngeri triști** este o piesă care solicită și Mircea Cornișteanu are dreptate cînd afirmă că este o piesă cu trimiteri multiple. Regizorul este un seismograf ce detectează și adună în spectacolul său influențe, tendințe, fenomene chiar exterioare sau periferice textului, dar are libertatea de a le transforma în motive centrale pe baza unor criterii. Interesant ar fi fost ca autoarea să ne solicite atenția prin urmărirea unei teme sau unui motiv pentru a ne reda un alt text sub o altă cheie de lectură. Acesta este de fapt și rolul criticului și de aceea salut inițiativa revistei de a crea acest loc de formare și conștientizare a acestui rol.

Criticul **Victor Parhon** își declară mulțumirea că organizatorii cercului au avut inițiativa de a invita oamenii de teatru, pentru că, datorită prezenței lor, dialogul nu poate fi decît fructuos. După părerea sa eseu **Doinei Diaconu** este judicios, corect, dar are o eroare de concepție: urmîrind demonstrarea literarității textului, autoarea nu a dat atenție teatralității

și dramaticității lui. Revine la afirmația criticului Constantin Radu-Maria referitoare la vizualizare ca dat fundamental al criticului și spune că dincolo de aceasta este nevoie de o anumită **disponibilitate** de a fi receptiv la orice propunere de spectacol.

După câteva intervenții scurte, **Dan Predescu** găsește ocazia să încerce să orienteze discuțiile spre text ca literatură, pornind de la constatarea că acesta este produsul unei perioade de contestații și din această cauză câștigă ca importanță în contextul dramaturgiei contemporane.

Pe o poziție opusă și radicală, **Carmen Firan** propune să folosim mai mult invitații, să-i solicităm. Despre analiza Doinei Diaconu spune doar că tot ce s-a spus este adevărat, în plus vede o lipsă de originalitate, „este prea corect și didactic pentru a incita la discuții“.

Cu spirit critic sintetic scriitorul și istoricul literar **Ion Cristoiu** observă că cei doi regizori nu se contrazic și că au pus în discuție o singură problemă: a rolului criticului literar și teatrul față în față cu criticul-artist. Criticul literar are o lectură proprie, diferită de cea a criticului-artist (în speță, regizorul). Articolul Doinei Diaconu se înscrie într-o anumită tendință a criticii literare, cea universitară, cuminte, și din această cauză regizorii au fost nemulțumiți, pentru că ei așteptau o lectură originală sau esențial orientată spre revelarea unei teme, voiau o lectură modernă.

Lectura modernă este de fapt un orizont de așteptare al regizorilor și al criticilor în general. De aceea, de exemplu, a însemnat atât de mult pentru lumea teatrală cartea lui Jan Kott, pentru că ea a fost o lectură modernă a lui Shakespeare. Pe aceeași temă intervenția lui Dominic Dembinski va aduce o nouă idee, aceea că „noi așteptăm ea, prin felul cum scriu, criticii să ni se descopere, să-i cunoaștem“. În acest moment al întâlnirii tânărul critic **Bogdan Popescu** găsește nimerit să aducă autoarei un elogiu pentru tipul de critică practică, dominat de bun-simț, căldură, afectivitate. Pentru că Bogdan Popescu a dat tonul intrării

ținerilor în dialog. **Ioan Cristescu** începe prin a afirma că întâlnirea și dezbateră la care participă este o experiență inedită pentru el; aici se confruntă „pe viu“ de fapt două moduri de exprimare a faptului artistic, după cum bine s-a remarcat de Ion Cristoiu. Eșul citit pierde prin limbaj, un limbaj pretențios, adesea de un artificial ce escamotează ideile. Limbajul îl conduce la inerție; este un text critic care moare, nu incită, pare prea perfect, pentru că deși nu se poate spune că autoarea nu urmează o metodă, nu i-a găsit piesei metoda specifică de investigare și propune o întoarcere la text sau la temele și motivele lui.

Parcă în completarea spuselor sale anterioare, Mircea Cornișteanu vorbește despre spectacolul de la „Nottara“ și mărturisește că a încercat să dea un răspuns violent violențelor din text. „Spectacolul este astfel realist (dar liric în realismul său). Am vrut să văd cine e mai tare noi ca oameni sau suma de factori care nu ne lasă să trăim cum vrem“.

Invitată să vorbească despre cele două interpretări ale sale (cea din 1976 la I.A.T.C., sub regia lui Mihael Manolescu, și cea de la Teatrul „Nottara“, din 1983), **Dana Dogaru** simte că între cele două este o foarte mare diferență. Experiența de scenă și de viață a determinat-o să gândească altfel personajului (Silvia). „În 1983 am început să joc acest rol cu sentimentul că îl joc pentru prima dată“. Regizorul spectacolului de la „Nottara“, Mircea Cornișteanu, o întrerupe pentru a sublinia o altă idee și anume că montarea în sine a fost un miracol pentru că datorită acestui text s-a putut stabili un raport de intimitate între regizor și actori.

Dana Dogaru tace afirmativ. Orele sînt înaintate, iar coordonatorul cercului, criticul Constantin Radu-Maria, concluzionează că dialogul din seara aceasta nu a putut fi decît util și plăcut pentru toți și face invitațiile pentru următoarea ședință. Sentimentul de reală comunicare era pregnant.

Ioan VALERIU